

KIRJA-ARVIO:

ELÄMÄÄ POHJANMAALLA SIIRTOLAISUUDEN VARJOSSA

Yli-Olli, Marjatta 2003: Almalla on kaikki oorait. Amerikan-siirtolaisuuteen liittyvä muistelukerronta Pohjanmaalla. Espoo: Tietosumma. 208 s.

Riina Haanpää

Lukuisissa romaaneissa ja elokuvissa on tehty tiettäväksi, että siirtolaisuus, ja nimenomaan Amerikan siirtolaisuus, on jotakin pohjalaiseen identiteettiin kuuluvaa. Maakunnasta on lähdetty sankoin joukoin Amerikan kultamaille milloin talorahoja tienamaan, milloin asevelvollisuutta tai pahansisuisia akkaa pakoon, milloin muuten vain pohjalaisen kansanluonteelle ominaisen rehvastelun ja kerskailun saattelemana uusia elämyksiä omimaan. Aivan vaille tutkimuksellisia todisteita ei pohjalaisiin liitetty siirtolaisuusidentiteetti kuitenkaan jää, sillä Pohjanmaalta lähti 1900-luvun vaihteen molemmin puolin peräti 160 000 pääosin nuorta miestä ja naista siirtolaisiksi valtameren toiselle puolelle. Niin ollen Amerikan siirtolaisuus kosketti tavalla tai toisella lähes jokaisen pohjalaisen elämää.

Folkloristi Marjatta Yli-Ollin tutkimus *Almalla on kaikki oorait. Amerikan-siirtolaisuuteen liittyvä muistelukerronta Pohjanmaalla* tuo tuoretta ja monipuolista näkökulmaa siirtolaisuustutkimuksiin. Yli-Ollin tutkimus välittää tunnelmia Amerikan siirtolaisuudesta sekä etenkin sen vaikutuksista Suomeen jääneiden tavallisten pohjalaisen elämään. Pääosassa ovat niin muistelukertojien omat kokemukset kuin heidän muilta ihmisiltä kuulemansa ja eteenpäin välittämänsä kertomuksetkin. Nämä tutkimuksen analyysiin valitsemansa muistitietoaineistot Yli-Olli on koonnut ensinnäkin Siirtolaisuusinstituutin Pohjanmaan aluekeskuksen järjestämän kirjoituskilpailun sadosta. Tämän vuonna 1998 toteutetun kirjoituskilpailun tavoitteena oli kerätä siirtolaisuudesta kertovia muistoja tai siihen liittyvää aineistoa, jossa tulisivat esiin sekä siirtolaisten että kotimaahan jääneiden näkökulmat. Toisekseen Yli-Olli on pyynnöstä saanut tutkimusaineistoa myös suoraan muistelukertojien toimitamana. Tästä hienosta aineskokoelmasta on varsinaisen tarkastelun kohteeksi valittu yksitoista kertojaa – miehiä ja naisia – joiden kertomusten kautta Yli-Olli koostaa kuvaa niin siirtolaisiksi lähteneistä kuin Pohjanmaalle jääneistäkin. Näkökulma tosin pysyy Suomessa, sillä Amerikassa olleet ja Amerikasta palanneet jäävät tässä tutkimuksessa vaiteliaksi.

Yli-Olli perustaa tulkintansa siirtolaisuusajan värittämän Pohjanmaan elämästä paitsi jo mainittuihin muistelukerronnan anteihin, myös eri alojen tutkimuskirjallisuuden sekä kaunokirjallisuuden, runouden ja TV-ohjelmien kuvauksiin. Esimerkiksi siirtolaisuuden taustoja ja lähdön syitä tarkastellaan rinnakkain näiden eri lähdemuotojen kautta. Esiin nousee tavanomaisia syitä, muun muassa toisten siirtolaisiksi lähteneiden kertomusten innostavat ja houkuttelevat vaikutukset tai se, että siirtolaisuus koettiin yhtenä keinona irrottautua ympäristön kontrollista. Samoja seikkoja on monissa aikaisemmissakin tutkimuksissa pohdittu, mutta Yli-Ollin tapa tuoda lähdön syyt esiin osana kotiin jääneiden kokemuksia on sävyttävää. Vaikka uskottiinkin Amerikan ansioiden ja olojen olevan ”oorait”, eivät kaikki välttämättä kokeneet niin koti-Suomessa.

Amerikan-leskeydellä ja -orpoudella saattoi olla kauaskantoisiakin seurauksia. Esimerkiksi sama yhteisön tukahduttava kontrolli, joka oli saanut nuoren miehen (tai naisen) jättämään perheensä, painoi nyt kotiin jääneiden hartioita. Vanhempien, lasten ja vaimojen oli tehtävä työtä ja kannettava huolta perheen hyvinvoinnista, ja tämä työ oli tehtävä erinomaisesti välttyäkseen juoruilta ja liioilta puheilta. Toisaalta taas usko Amerikan rikkauksiin nosti kotimaahan palaamisen kynnyksen korkealle. Palaajan asema oli sitä parempi, mitä enemmän oli rikastunut. Jos taas tuomisina ei ollut muuta kuin ”pari paskasta paitaa ja leivänkannikka” (s.172), niin vuosiksi katkenneiden ihmissuhteiden palautuminen ennalleen oli vaikeampaa.

Muutamista tutkimuksessa esiin tulevista piirteistä olisi ollut mielenkiintoista lukea enemmänkin, kuten tutkijan omasta kiinnostuksesta tutkimusaihetta kohtaan sekä kontekstin merkityksestä ja sen vaikutuksesta tulkintaan. Yli-Ollin oma isoisa lähti Amerikkaan eikä epäonnistuessaan palannut enää takaisin. Omien muistojen eksplikoinnin lisäksi kiinnostusta herättivät Yli-Ollin mainitsemien hänen tekemiensä haastattelujen mahdollinen anti ja hyödyntäminen tutkimuksessa. Ehkä eriten kuitenkin jäi kaipaamaan analyysia pohjalaisuuden merkityksestä: ”Mitä tai mikä se pohjalaisuus on?” Tutkimuksen aineisto edustaa pohjalaisia muistelukertotia, mutta itse siirtolaisuustematikka avautuu pikemminkin yleissuomalaisuuden kautta. Tutkimus näyttää, millaisena kotiin jääneet kokivat elämänsä siirtolaisuuden aikoina, mutta se, mitä merkityksiä itse pohjalaisuus sai heidän kokemuksissaan, ei niinkään avaudu. Tämä yleisen siirtolaisuuden kokemusten ja erityisesti pohjalaisten muistelukertojen kokemusten välinen dialektiikka mietityttää ja virittää myös kysymyksiä jatkotutkimukselle. Joka tapauksessa olisi ollut kiinnostavaa lukea, kuinka käsitystä pohjalaisuudesta muistelukertojen kertomuksissa tuotettiin, sillä varauksella tosin, että sitä niissä ylipäätään tuotettiin. Tätä kautta ehkä voisi myös pohtia, onko siirtolaisuus todellakin osa pohjalaisten identiteettiä (”se ei ole mies eikä mikään, joka ei ole Amerikassa käynyt”) vai vain tyyppillinen stereotypia kansanluonteesta, ja ehkäpä vielä yleissuomalaiseen tyyliin (kokea häpeää häviöstä hiihtokilpailuissa).

Tutkimuksen kuvitus on upea kokonaisuus itsessään. Suurta kiinnostusta tutkimaansa aiheeseen Yli-Olli osoittaa omilla valokuvillaan valtameren toiselta puolelta. Samoin Sakari Pälsin valokuvat siirtolaisten elinoloista Amerikassa ja Mu-

seoviraston ynnä muiden valokuvaajien kuvakokoelmien aarteet koti-Suomeen jääneiden elämästä saavat suuren sijan määrällisesti. Mutta aina toisinaan olisi kaivannut kuvien tarkoituksellisempaa selittämistä ja tulkintaa suhteessa tekstiin, jolloin myös niiden anti tutkimukselle olisi ollut merkittävämpi.

Yli-Ollin tutkimus pohjautuu hänen vuonna 2002 valmistuneeseen opin- näytetyöhönsä. Gradusta kirjaksi -projekti on varmasti osoittautunut mielenkiintoiseksi mutta myös ongelmalliseksi työksi kaikkine ratkaisuineen. Ainakin olettaisi tutkimuksen kokeneen muutoksia muun muassa tekstin selkiyttämässä ja yksinkertaistamisessa sekä tutkimuksen metodologisen osuuden esittelyssä. Nyt tutkimuksen johdannossa esiin tuleva pieni metodologiaosuus tuntuu toki sopivalta, varsinkin kun teosta lukee kirjana, jollaiseksi kirjoittaja on sen tarkoittanut: ”pääosassa ovat muistelukertojen ääni ja heidän kertomustensa sanoma” (s. 26). Mutta silti olisi kaivattu enemmänkin tutkijan ääntä, sillä toisinaan ainesesimerkkien osuuden kasvaessa se tuntuu vaikenevan lähes kokonaan. Tutkimuksen lähdeluettelo on melko suppea ja lähdeviitteiden käyttöä on varmasti karsittu, sillä siksi erikoinen on Yli-Ollin tässä työssä käyttämä viittaustekniikka: lähdeviitteet ovat kirjan lopussa luku kerrallaan ja niiden yhdistäminen tekstissä ilmaistuihin tietoihin on lukijalle hankalaa. Yli-Olli ei myöskään ole eritellyt yksittäisiä tutkijoita sanomisineen. Myös tapa esitellä tutkimuksen muistelukertajat kieli julkaisemisesta seuraavista eettisistä ongelmista. Yli-Olli ei mainitse kertojien henkilöllisyyttä, ei edes peitenimin. Myöskään tietoa kertojan sukupuolesta, iästä tai kertojan asuinpaikkakunnasta ei mainita. Kuitenkin vähäiset kertojatiedot olisivat antaneet mahdollisuuden ymmärtää ja omalta osaltaan syventää syntyntä tulkintaa.

Tutkimuksesta käy kuitenkin ilmi, että siirtolaisuus kaikkineen on herättänyt monenlaisia tunteita ja kertomuksia. Sankaritarinoita on syntynyt, jos syiksi siirtolaisuuteen koettiin esimerkiksi rahan keruu ja siten mahdollisuus kotitalan lunastukseen. Toisaalta selviytyminen Amerikan-leskeyden ajasta ja kotitalan moitteeton hoito kokemuksena ansaitsivat myös kertomuksen sankaruudesta. Siirtolaisuus pohjalaisena avioerona ja sitä kautta isättömyyden tunne päinvastoin aiheuttivat sukupolvia kestänyttä vaikenemistä ja salailua, joiden kipeää muistoa ei puhumatomuus ole kokonaan haalistanut. Joka tapauksessa muistelukerronnasta yleisesti välittyy suopea suhtautuminen lähtijöihin ja myös ymmärrys lähdön motiiveja kohtaan.

Laajamittainen Amerikan siirtolaisuus antoi siis oman sävynsä elämään Pohjanmaalla. Osa siirtolaisuuden aikaisista muistoista säilyi ja siirtyi sukupolvilta toisille, osa jäi koskettavuudessaan vaiettujen ja käsittelemättömien asioiden joukkoon. Virkistävä tutkimus kuitenkin juokuttaa sivuille viehättäviä muistoja ja iloisia esimerkkejä siirtolaisuuden vaikutuksista. Esimerkiksi sivulla 117 eräs muistelija kertoo Amerikan ihmeestä, kahvista, jota siirtolaisiksi lähteneet postittivat paketeissa koti-Suomeen ja jota oli lupa juoda Amerikan kuulumisia kerrottaessa. Kahvia pidettiin kertojan mukaan niin hyvänä, että kylän akkojen mielestä ”heidänkin miehensä saisivat olla Ameriikassa, kun vain olisi kahvia”. Toki esiin nousee myös kertominen vaikeista kotilesken ajoista, toimeentulon puutteesta, isännättömyydestä ja isättömyydestä. Tämän kaltaisten seikkojen esiintulo tukee sitä muistitietotutki-

muksen periaatetta, että kun vihdoinkin yksilöillä on kertomisen ”lupa”, käytetään sitä hyväksi ja kerrotaan, miltä silloin meistä tuntui. Muistitiedon merkittävyys nouseekin enemmän kertomusten merkityksistä kuin itse kerrotuista tapahtumista. Kertojat esittävät kertomuksissaan niitä tulkintoja, sisältöjä ja näkökulmia, joita he kertomiinsa tapahtumiin liittävät ja joita he pitävät merkittävinä. Amerikan siirtolaisuuden muistitietoa ja kotiin jääneiden kokemuksia tarkasteleva Yli-Ollin teos paljastaakin sen, mikä oli Pohjanmaan siirtolaisuuden psykologinen merkitys.

FM Riina Haanpää on folkloristiikan jatko-opiskelija Turun yliopistossa.